

70 éve történt

Ködös Endre Levente:

Nagysimonyi, 1945. március 27. „itt vannak az oroszok!”

„A teremtett világ, a természet, az élet, időtlen és határtalan. Van. Legfeljebb az ember tud benne kárt tenni és egymásban. A nagy végtelenségben azért vannak mérőföldkövek. Ekkor megállunk egy pillanatra. Elgondolkodunk, hogy mit tettünk jól, s mit rosszul. Számvetést csinálunk. Keressük helyünket a világban. Akik szerencsések, meg is találják!”

(Részlet Nagysimonyi község monográfiájából)

„Az elmúlt évszázad történelme bűnbánatra és engesztelésre indít. Különféle diktatúrák és embertelen rendszerek, az erőszak és embertelenség hazugságra épülő világa századunk szomorú tényei. Kétezer év alatt talán soha nem volt annyi vértanú, hitvalló, annyi szent keresztény, mint ebben az évszázadban!”

(Marton István plébános úr gondolata a községi monográfiából)

Ezúton mondok köszönetet munkámhoz nyújtott segítségükért szüleimnek Ködös Endre nyug. iskolaigazgatónak, Ködös Endréné (sz.: Klaffl Katalin) nyugalmazott tanítónőnek, Szabó Tibornak, Szabó László helytörténész barátomnak, aki fáradhatatlan kitartással és elszántsággal kutatja gyökereinket és a celldömölki könyvtár igazgató-könyvtárosának Németh Tibornak.

Vázlat:

- 1. Nagysimonyi község földrajzi helyzete, rövid története**
- 2. A háború utolsó szakasza Vas megyében**
- 3. Ideért a front**
- 4. Akik soha nem térhettek haza**
- 5. Utószó**
- 6. Felhasznált irodalom**

1. Nagysimonyi község földrajzi helyzete, rövid története

Községünk az ország nyugati részén, Vas megyében a Kemenesalján helyezkedik el a celldömölki járásban, a Szombathely-Győr vasútvonal és a Sárvár-Pápa közti főútvonal (régábban „postaút”) mellett. A falu népe századokon át igénytelenül, elmaradottságban élt. A községtől északra elterülő sovány kavicsos cseri földet csak a XIX. században törték fel, azóta van itt szántás, vetés. Előtte bokros legelőkön juhok legeltek egészen Kenyeriig, Ostffyasszonyfáig. A községtől délre jó minőségű, kövér földek húzódnak. A falut a XV. században kapta a SIMONYI család adományul Zsigmond királytól.

A falu lélekszáma:

1698-ban	545 fő
1754-ben	1472 fő
1846-ban	1717 fő
1914-ben	2000 fő
1930-ban	1703 fő
1941-ben	1560 fő
1949-ben	1557 fő
1960-ban	1480 fő
1998-ban	1010 fő
2012-ben	1028 fő
2014-ben	995 fő

A községben három felekezet fért meg egymással békésen, a katolikus, evangélikus és a zsidó. Mindháromnak volt temploma. A zsidóság különösen szerette a falut, mivel a városokba nem telepedhettek be. 1868-ban 286 zsidó lélek élt a faluban, 1944-ben már csak 17 zsidó család. A háború után csak páran tértek haza lesoványodva, de megmenekülve. 2003-ban már csak egy személy élt közülük.

A hagyomány szerint a község szülötte volt Dugovics Titusz a nándorfehérvári hős. A valóságban Titusz kései utódai telepedtek meg a faluban a XVII. századtól. Ennek sok nyomát lelhetjük fel napjainkban is. A török ezt a vidéket ritkábban érte el, egy kisebb sereg azonban a szomszédos Sitkéig nyomult előre, aminek emlékoszlop őrzi a nyomát. Talán még Napóleon franciáiról beszélhetünk, akik szintén megfordultak a környéken.

A lakosság főleg földművelésből, juhtenyésztésből élt. Sokan kendert is termeltek, illetve gyümölcspálinkát főztek. Több pálinkafőző és egy szélmalom is működött régen a faluban. A régi házak zsupposak voltak kicsi ablakkal, nyitott konyhákkal. Kémény nem volt, szabadon szállt ki a füst az ajtón. Gyakoriak voltak a tüzesetek, volt olyan, hogy a fél falu leégett.

Az első világháború 70 hősi halottat követelt a falutól. A háborúban részt vett nagyapám, aki a 83. (szombathelyi) gyalogezredben szolgált, ahogy ő szokta mondani „rohamistaként”. (Egy magnókazettás hangfelvételt most is őrzök, amelyben nagyapám az első világháborús emlékeit idézi fel. A felvétel 1977-ben készült. Ködös István 1896-1981). Hősi halált halt azonban dédnagyapám Kutasi József Erdélyben, az ún. Sós-mező környékén. 2004 nyarán volt szerencsém ellátogatni Gyergyószentmiklósról és útba ejteni a Sós-mezőt. Erdélyi magyar történészekről tudom, hogy a terület neve valójában „Sors-mező” volt, csak később terjedt el a Sós-mező elnevezés. A hősöknek emlékművet emeltek 1926-ban Nagysimonyiban, amely felújítva ma is látható az említett „postaút” mellett. Megjegyzendő, hogy a falutól északra, pár kilométerre volt a Monarchia egyik legnagyobb hadifogolytábora 14 négyzetkilométeren. Ma csak a temető maradt meg belőle, ahol több ezren alusszák örök álmukat. 1920 után a tábort lebontották. A környező falvak lakói aztán innen szereztek gerendát, deszkát, téglát, amit felhasználtak házaik építésénél. A tábor lőszerraktárában felhalmozott sok-sok lőszer, gránát és fegyver többségét elföldelték 2 méter széles, 2 méter mély és 50-60 méter hosszú lőszertemetőkben. Ide szállították az Erdély felől visszavonuló Mackensen hadsereg lőszeranyagát is. Az antant 1921-ben lefoglalta a hadianyagot és Lengyelországnak juttatta. A hatástalanított lőszeranyagot pedig Weisz Manfréd csepeli gyáros vásárolta meg.

A 20-as és 30-as években a község lakosságának nagy része a környező földesúri birtokok zsellére volt. A háború kirobbanásakor ismét sokakat elvisznek, sokan a Donnál, sokan pedig haláltáborokban pusztultak el. 1944-ben már sok menekült élt a faluban.

II. világháborús kulacs a Nagysimonyiban kilőtt német páncélautóból

2. A háború utolsó szakasza Vas megyében

A szovjet hadvezetés a II. és III. Ukrán front feladatául tűzte ki Bécs elfoglalását. A hadművelet célja az volt, hogy Magyarországon teljesen semmisítse meg a német erőket, majd Ausztriában is sikeresen szorítsa vissza az ellenséget. A német vezérkar a nyugat-európai hadszíntéren szinte teljesen megszüntette az ellenállást, így onnan a 6. SS páncélos hadsereget áthelyezte a Balaton vidékére. A német ellentámadások azonban nem vezettek eredményre és a március 16-án meginduló szovjet hadművelet sorozatos csapásokat mért a németekre. Vas megye déli részén Szombathely-Körmend irányába a szovjet 26. hadsereg, míg az északin Pápa-Köszeg felé a 9. gárdahadsereg nyomult előre.

A német alakulatok Sárvár felé visszavonulva hatalmas pusztításokat okoztak. A szomszédos faluban Sitkén sok élelmiszert és ruhát raboltak a falusiaktól és a falut is felgyújtották. Szergényben szalmakazlak és zsuppos épületek felgyújtásával igyekeztek menedéket keresni. Izsákfán a Kódó-patak vashídjának felrobbantására adtak ki parancsot március 14-én. Két magyar honvéd Rédey Ákos és Fejős László azonban megtagadták a parancsot, ezért mindkettőjüket az erdő szélén a németek agyonlőtték.

Néhány magyar katona utasítást kapott arra, hogy a Celldömölk központjában lévő benzinraktárt gyűjtsa fel. A parancsot nem teljesítették. Celldömölkön a vasút is alá volt aknázva, azonban a robbantásra már nem volt idő. Felgyújtották a németek azonban a Wittmann-féle téglagyárat, és esztelen módon robbantották fel a városházát és még néhány középületet, mert ezekben hadianyagok voltak felhalmozva. A németek a Rába folyó hídjait is felrobbantották, ezért az orosz csapatoknak maguknak kellett megépíteni azokat. A csöngői szakaszon történt, hogy a felépített hídon a szovjet gyalogság át akart haladni. Az emberekkel teli híd azonban akna és tüzéségi találatot kapott. Ez megisméltódott még egyszer! Ekkor keresni kezdtek az oroszok és a Rába partján rátaláltak egy fanatikus német híradós katonára, aki egy odvas fűzfa törzsében helyezkedett el és onnan irányította a túlparti német tüzéretet. A német pusztításokat fokozták még az angol-amerikai légitámadások is. Celldömölk három nagy bombatámadást is megélt 1944. október 3-án, november 27-én és 1945. február 13-án. A sok halott mellett 136 ház is megsérült. A celldömölki temetőben ma is látható az a sír, ahol egy egész család, szülők három gyermekkel együtt vannak eltemetve, mint a bombázás áldozatai. Tudomásom szerint a negyedik gyermekük, egy csecsemő túlélte a bombázást úgy, hogy egy teknő alá szorult és az megvédte a ráhulló törmeléktől. Minden délelőtt 11 óra körül jelentek meg a bombázók a városka felett több hullámban, de nem mindig bombáztak. Ilyenkor a lakosság menekült ahova tudott óvóhelyre, futóárkokba. Egy idősebb német ezredes mondta édesanyámnak (aki celldömölki leány volt), hogy *„ha már látjuk a repülőket, akkor nem kell félni, mert már túl vannak”*. Édesanyám (diákként) légószolgálatra is be volt osztva hetente egyszer. A sziréna gombját kellett megnyomni előriadókor egyet, 5-6 perc múlva hármat, ekkor már nem szabadott közlekedni. A február 13-i bombázáskor az amerikai repülőgépek Bécs bombázásából¹ tértek vissza a délelőtti órákban és repültek „haza” olaszországi támaszpontjukra. (A szövetségesek egyik legnagyobb légi támaszpontja Bariban volt.) Celldömölk fölött azonban a német légvédelmi ütegek tüzet nyitottak rájuk és a bombázók „maradék” bombaterhüket a városkára szórták.

Nagyméretű bomba hullott a nagytemplom tornya mellé de szerencsés módon az nem robbant fel. Ma is emléktábla figyelmeztet a templom falán, hogy *„a Szűzanya megóvta templomát”*. A két méternél is hosszabb bomba hosszú ideig ott feküdt még a templom tövében. A támadás után sok környékbeli sietett segíteni a romok eltakarításában, édesapám kerékpárral igyekezett Celldömölkre a szomszédos Nagysimonyiból, és egy elhullott lovat és sok-sok törmeléket takarítottak el a főtéren a mai körforgalomnál. (Az egyik ilyen bomba repesze a mai napig a gyűjteményemben van.)

A szovjet előrsők március 27-én közeledtek Ság (dél) felől Celldömölkre. A városkát a németek alig-alig védték, néhányan a Ság hegyen építettek ki védőállásokat. A szovjetek a város másik végén nyílt terepet kaptak, azonban az akkoriban még meglévő GYSEV-Mihályfa vasúti vonal elágazásban rekedt német páncélvonatból (2 km) tüzet nyitottak rájuk. A szovjetek viszonozták a tüzet, majd menetből elfoglalták a páncélvonatot. 72 német katona esett el Kemenesmihályfán, a községi kocsmá körül (valószínű, hogy ott próbálták magukat védeni még). Ahogy húzódtak vissza a németek, velük együtt magyar fasiszta szövetségeik is menekültek. Sok földesúr és nyilas is velük tartott. A nagybirtokos Ostffy Lajos öngyilkos lett, a sitkei Felsőbüki Nagy György kastélyában (ma szálloda) maradt. Őt a szovjet katonák nem bántották és emberségesen bántak vele.

3. Ideért a front

A családi szülőfalu Nagysimonyi eddig csak annyit érzékelt a háborúból, hogy sok családból elvitték az apákat és a nagyobb fiúkat, akikről remegve és aggodalommal várták a híreket. Elvitték a zsidókat, akikről még később szólok. Voltak leventék, voltak leventeparancsnokok. (Vajda Dávid bácsi majd Hajas Sándor tanító úr, néhai Hajas Ilona TV-bemondó édesapja). A leventék vasárnaponként katonás rendben gyakorlatoztak, kiképzésük minden héten egy nap volt. Édesapám, akkor már tanítóképzős volt Sopronban, szintén kapott leventekiképzést, katonai előképzést. Nagypapám katona volt, 1944 nyár végén, amikor már 48 éves volt, jött meg a behívója. Egységével nyugat felé vonult és Ausztriában Petersdorfnál jártak, amikor a front odaért. Sikerült a fogságot elkerülnie és civil ruhában, gyalog szerencsésen hazajött. Édesapám, mint diák, 1944 nyarán az aratáshoz volt kötelezve munkára, mint mázsáló. Egy ilyen forró nyári napon történt, hogy nagy magasságban amerikai gépek húztak el Bécs irányába, majd néhány óra múlva tértek vissza valószínű, hogy olaszországi támaszpontjukra. Azonban az egyik gép találatot kaphatott és a falutól északra az ún. cseri részen egy akácásban lezuhant. Édesapámnak és a többi fiatalnak sem kellett több és hamarosan megtalálták a repülőt. Nem bántották, a pilóta is barátságosan viselkedett (édesapám kezében lévő biciklipumpát talán fegyvernek nézte) és azonnal megadta magát. Ajándékot is adott a fiataloknak, édesapám egy csomag Darling márkájú amerikai cigarettát, egy pár selyemkesztyűt kapott. Elhozta azonban még az ejtőernyő zsinórjait és egy darab sárga színű több rétegből összeragasztott ablaküvegdarabot a repülőgépből.

(Ez a tárgy a mai napig megvan a birtokomban.)

Később a pilótát a csendőrök elvitték. Valószínű, hogy Győrbe, mert a Dunántúlon ott volt az egyik hadifogolytábor. A háború után aztán létesült Intapusztán (ma Intaháza) a falutól 2 km-re egy hatalmas fogolytábor. Fedett helyen és a szabad ég alatt is voltak foglyok. Őrizték is őket, de az nem lehetett komoly, mert sokan kiszökdöstek a táborból a szomszédos falvakba lopkodni.

1945 márciusában már híreket lehetett hallani a közeledő frontról. Ez azért is izgatta a falu lakóit, mert 1944 őszétől katonaság is tartózkodott a községben. Egy szakasznyi német volt a katolikus iskolában és a melléképületben fürdőhelységet alakítottak ki maguknak. A volt evangélikus iskola két tantermét a magyar Szent László Hadosztály katonái foglalták le. Az iskolákban tanítás ekkor már nem volt.

A falu lakossága izgatottan várta a híreket. Sokan az angol rádió magyar nyelvű adását hallgatták. (Akkortájt 12 telepés rádió volt a községben.) A falut megszálló katonák nagy védelemre nem rendezkedtek be, csupán a falu keleti felénél a mai futballpálya helyén, a szántóföldön építettek lövészárokszerzetet az itthon maradt férfiakkal - de ezt nem használták.

A Vörös Hadsereg március 23-án indult meg Veszprém irányából. A községben állomásozó magyar és német egységek március 25-én elhagyták a falut, nyugat felé mentek, az iskolaépületek kiürültek. Március 26-án már az ágyúlövéseket is lehetett hallani Boba és Celldömölk felől. Aznap este későn egy szovjet repülőgép körözött a falu fölött és egy ún. „sztalingyertyát” dobott ki, ami Tokorcs és Nagysimonyi környékét is megvilágította és 5-10 percig szinte nappali világosság lett. A lakosság tudta, hogy „itt vannak az oroszok!” A faluból 3-4 család lovasszekérre pakolta a holmiját és nyugat felé menekült. Burgenlandig jutottak, de ahogy a frontvonal 3-4 nap múlva utánuk ért, baj nélkül hazajöhetnek. Még az előző napon a menekülő német katonák felgyújtották az iskolaépület fürdőhelységét, de égett Erős Imre szabómester háza is, aki a helyi Nyilaskeresztes Párt vezetője volt. Egyébként a faluban sok nyilas volt, de ezek még idejében elmenekültek. Olyan hírek is keringtek a faluban, hogy amennyiben a németek nem mennek el, ágyúzni fogják a falut. Ezért sokan lovasszekéren, vagy gyalog a simonyi szőlőhegy pincéiben és a Buda-hegy pincéiben találtak menedékre. Sokan elásták a holmijaikat, hogy az esetleges tüztől és a lopkodástól megmentsék.

Március 27-én kedden 8 és 9 óra között érkezett ide a Vörös Hadsereg előőrs Tokorcs felől. A község bírása Jánosa Gyula bácsi volt, aki zsebkezdőjét lengetve kiment a falu végére és ott várta az érkező előőrsöt. Azt kívánta mondani, hogy nincs a faluban katonaság, és ne bántás a falu békés lakosságát! Egy páncélaútó jött lassan Tokorcs felől, tetején egy géppuska volt felállítva. Az autó mellett jobbról és balról is, egy kerékpáros katona is közeledett. A bíró levette a kalapját barátságosan intett és a páncélaútó megállt. Ekkor kiszállt belőle egy magyar egyenruhás, zászlós rendfokozatot viselő tolmács. A kocsiban ült még egy szovjet ezredes, ennek tolmácsolta a bíró szavait a zászlós. Aztán az orosz-szovjet előőrs után hamarosan jöttek a frontcsapatok piszkosan, vastag porral a csizmájukon, majd a páncélosok és a tüzéség is. Többségük észak felé fordult és a vasúton át a cseri földúton Ostffyasszonyfa és Uraiújfaluba irányába mentek, mert a sárvári Rába hidat a visszavonuló németek felrobbantották. Még azon a napon délelőtt 10 óra körül gyanútlanul jött az országúton egy német páncélaútó két német katonával, azzal a céllal, hogy felrobbantsa a celldömölki malmot és a Cinca patak hídját. A falu közepén - a mai buszforduló mellett - az akkor még meglévő „S” kanyarban, (amit a falusiak halálkanyarnak is neveztek) kilőtték őket, a páncélaútóban ülő két németet a helyszínen agyonlőtték, csizmáikat lehúzták. Közben egy német repülőgép is megjelent a levegőben, erős tüzet nyitott, majd elrepült.

(A villámgéppuska olajzója a Nagysimonyiban kilőtt páncélaútóból.)

Délután nagyobb lövöldözésre is sor került, mert a falu nyugati részénél lévő mezőn helyezkedett el egy szovjet alakulat. Ekkor ismét jött Sitke felől egy német gépkocsi, de ezt is hasonlóan az elsőhöz, kilőtték. Itt komolyabb harcra is sor került, mert a németek viszonozták a tüzet. Elesett egy szovjet hadnagy és egy közkatona is. Őket az első világháborús szobor tövébe temette el Gőcze Ferenc és Hajas Gyula, majd később májusban, kihantolásuk után a celldömölki szovjettemetőbe kerültek. A nagysimonyi temetőben feküdt még 3 magyar és 3 német katona, akiknek a személyazonosságát nem tudták megállapítani.

1995-ben a német katonákat felszedték, és Szombathelyre vitték közös sírba őket, a környéken elesettekkel együtt.

A szőlőhegyi pincékbe menekült lakosság lassan visszaköltözött a faluba. A rokonok, szomszédok és az ismerős családok összeköltöztek, így nagyobb biztonságot reméltek. A fiatal lányok öregasszonynak öltöztek, arcukat korommal kenték be, hogy idősebbnek látszódnak. Félték az orosz katonáktól. Az egyik szemtanú így mesélte:

„délután két ruszki jött puskával és nőket kerestek, krumplit hámozni. Az asszonyok, lányok féltek, mert sok szóbeszédet lehetett hallani. Mégis hoztak a házukba 5-6 lányt, asszonyt. Hamarosan megjelent az egyik fiatalasszony férje Ábrahám Gyula, kezében vasvillával, és követelte vissza a feleségét, Ádám Juliskát. Odaadták neki és hazavihette. A többi asszony is hazamehetett pár óra múlva.”

Ezekben a március végi napokban a község lakossága rettegett, félt. A szőlőhegy pincéit részeg orosz katonák járták és törték fel, bort és asszonyt keresve. Nagy szerencse volt az, ha tisztet kellett elszállásolni, mert azoktól általában segítséget lehetett kérni és megfegyelmezte az erőszakoskodó katonákat.

E háborús napokban két civil áldozata is volt a falunak:

- Az egyik Szarka Gyula bácsi szőlőpásztor (leánya Nagy Józsefné született: Szarka Jolán az 50-es és 60-as években könnyűipari miniszter volt), aki kint lakott a pincéjében a szőlőhegyen. Szolgálati puskáját nem rejtette el, az oroszok el akarták tőle venni. Ő nem engedte, erre agyonlőtték.
- A másik egy 10 év körüli Kolompár Sándor nevezetű kis cigánygyerek volt. Az apja elköttette az egyik orosz lovát. A katona kereste a lovát, de a kis cigánygyerek, - hogy mentse az apját - más irányba vezette a katonát. A katona látta, hogy becsapta a gyereket, megelégelte és agyonlőtte.

Március utolsó napjaiban a tokorcsi vasúti kitérőben rekedt egy német katonai szerelvény. Amikor ezt a környékbeli lakosság megtudta, elkezdtek fosztogatni. Sokan nagy csomagokkal tértek haza. Főleg lepedőket és ruhaneműt szereztek.

Az ostffyasszonyfai állomáson is kilőtt szerelvények és mozdonyok rekedtek meg. Ezekben a vagonokban is főleg katonai felszerelés volt, de pár vagonban cukor is. Ez nagy szó volt akkoriban. Éppen úgy, mint a dohány és a cigaretta. Ezt a környékbeli majorok népe gyorsan megtudta, és amire a simonyi lakosok kiértek már csak a dohányt szállító vagonok maradtak. Nagypapám egy zsák szivarral tért haza.

Az orosz bejövetel utáni harmadik napon megszólalt a kisbíró dobja és szigorúan felszólították a lakosságot, hogy a már említett ostffyasszonyfai állomáson kezdjék meg a romeltakarítást és a pályaeépítést. Másoknak a felrobbantott sárvári hídhöz kellett menni az új fahíd építésére. Pár nappal később az összes felnőtt férfinak a közeli sitkei erdőbe kellett menni, mert több száz vagon lőszert, főleg aknákat kellett raktárakba elhelyezni, a front utánpótlásának biztosításához. Az országúton nyugat felé vonultak a szovjet egységek, velük szemben meg jöttek haza a menekültek. Aztán lassan rendeződött a helyzet. Pár hét múlva a helyi közigazgatás is megkezdte munkáját, elkezdték összeírni a házakat és lakóikat, az állatállományt. A legfontosabb feladat a faluban a tavaszi munkák elindítása volt. Napirendi feladat volt a nagybirtokok szétosztása a földnélküliek között. A közeli Bottyán és Inta földesúri birtokaiból a simonyi földnélküliek is igényelhetek, később a kevés földdel bíró szegény földművesek is - pár holdat. A földigénylést kezdetben mindenki tetszése szerint tehette. Sokan 10-15 holdat is kértek. Végül is 135 család kapott 540 hold földet. A földosztás igazságosan történt. Kalapból húzta minden igénylő a saját kezével azt, hogy a falu melyik határrészében lesz a földje. A közeli Intáról is jött az intéző igényelni az „új földet”, azonban nem kapott.

Közben egy szovjet tiszt rendszeresen érdeklődött a földosztás felől, rendben megy-e, ki vannak-e már téve a karók? Aztán szép lassan megindult a tavaszi munka kölcsönvetőmaggal, kölcsönszekérrel, ekével, tehénkével. Többen az oroszoktól vettek óráért, pálinkáért lovat. Nagypapám istállójába is bekötöttek az oroszok egy lovat. Igaz, hogy a teheneket meg elvitték!

4. Akik soha nem térhettek haza

Ha a haza nem tértekről szól ez a fejezet, akkor szólni kell a nagysimonyi zsidóságról, a hitközségről, hiszen majdnem mindannyian ottmaradtak valamelyik megsemmisítő táborban.

A hitközséget 1720-ban alapította az a 18 család (63 fő), akik Németországból települtek be. Még abban az évben imaházat építenek a község által ingyen adott telken. 1848-ban 244 zsidó vallású ember élt a faluban, ez a szám 1944-re 90-re csökkent. A korábban virágzó iskolájuk már 1921-ben megszűnt.

A falu zsidóságának az életében meghatározó szerepe volt Weisz Simon (Weis Sabtai) főrabbinak, akit 1894-ben választottak a hitközség rabbijává.

Tanította, összefogta híveit egészen haláláig. Síremlékét a zsidó temetőben ma is gyakran keresik fel a hívők, mert bölcs, nagy tudású rabbi volt és hírneve túlnőtt a falu határain. Temetése a dunántúli és egyben a magyarországi ortodox zsidóság utolsó nagy seregszemléje lett.

Ezrek gyűltek össze a faluban és az imaház körül, hogy megadják neki a végtisztességet. A falubeliek később azt mondták: „*Isten nem engedte, hogy a bölcs rabbi a nyilasok és a nácik kezére jusson!*”

Az első világháborúban 27 zsidó férfi harcolt a frontokon, közülük 6-an haltak hősi halált.

1942-től munkaszolgálatra vonultatták be a zsidó férfiakat. A német bevonulást követően 1944 nyarától azonban megpecsételődött az itteni zsidóság sorsa. A kilencvenfőnyi hitközségből mindenkit elvittek, de csak 15-en tértek haza.

Az áldozatok neve a magyar áldozatokéval együtt a község központjában 1990-ben felállított és december 9-én avatott emlékoszlopon olvasható.

Zsidó áldozatok:

Braun Jakabné, Braun József, Braun Béla, Braun Gizella, Braun Mariska, Braun Sándor, Breiner Károlyné, Bruckner Mórné, Bruckner Hermina, Bruckner Samuné, Bruckner Jenő, Fischer Netti, Libenau Lajos, Libenau Lajosné, Libenau Berta, Libenau Gyula, Libenau Gyuláné, Libenau Henrik, Libenau Henrikné, Krausz Fáni, Klein Gáspárné, Krausz Simonné, Kohn József, Kohn Józsefné, Kellner Albert, Kellner Albertné, Kellner Rézi, Krausz Vilmos, Krausz Vilmosné, Krausz Pál, Krausz Jónás, Krausz József, Krausz Mariska, Krausz Béla, Krausz Sándor, Kohn Adolf, Schmercz Mór, Scheiber József, Scheiber Józsefné, Scheiber Imre, Ungár László, Ungár Jenő, Ungár Jenőné, Ungár Anna, Ungár Vilmos, Ungár Vilmosné, Ungár Gyula, Ungár Gyuláné, Ungár Anna, Ungár Ágnes, Ungár Jakabné, Ungár Sándor, Ungár Sarolta, Ungár Teréz, Weiner Sándor, Weiner Sándorné, Weisz Simonné, Weisz Mordeháj, Weisz Mordehájné, Weisz Benő, Weisz Benőné, Weisz Mirjam, Weisz Benjamin, Morgenstern Chaim, Morgenstern Árminné, Morgenstern Sarah, Morgenstern Avram, Morgenstern Samu, Morgenstern József, Morgenstern Mirjam, Morgenstern Dávid, Morgenstern Henrik, Morgenstern Eszter, Morgenstern Oszkár, és végül Dr. Borsa Pál² községi orvosa a falunak, akit zsidó származása miatt szintén elhurcoltak, de szállítás közben öngyilkos lett.

Magyar hősi halottak és áldozatok:

Ádám Lajos, Andrásai Sándor, Bakos József, Baranyai Lajos, Baranyai Sándor, Csizmazia Dávid, Csizmazia József, Erős Lajos, Farkas Péter, Garas Jenő, Guzmics István, Hajjas József, Hajba József, Horváth Géza, Horváth József, Hujber Bálint, Kelemen Sándor, Kiss Sándor, Kövesi József, Kutasi Ferenc, Lábos Lajos, Lőrincz Ferenc, Lukácsi Sándor, Mesterházy Károly, Molnár Mihály, Nagy Endre, Oszkó József, Péter István, Pityer István, Smidéliusz Sándor, Szilvai Imre, Szlama József, Táncczos László, Táncczos Sándor, Tóth István, Tóth Lajos, Tulok József, Vajda Endre, Vass Imre, Vass Jenő és a dolgozatban már említett Kolompár Sándor és Szarka Gyula.

5. Utószó

A front 1945. március 30-án érte el Pinkamindszent-Körmend-Szentgotthárd térségét. Az itt kiépített birodalmi védőállás védőszakaszában a szovjet támadás elakadt és 10 napra állóharc alakult ki. Az itteni magaslatok gerincén zömmel magyar területen kiépített állásokat a 6. Német Hadsereg IV. SS-Páncéloshadtest 1. és 3. Páncélosadosztálya védte³. A peremvonal mögött több magyarországi település feküdt.

A magyarországi harcok befejezésével kapcsolatban három határ állapítható meg:

1. -1945. április 4. Nemesmedves elfoglalása után közjogilag önálló községet a német-magyar csapatok már nem tartanak.
2. -1945. április 11. A különálló települések közül Magyarbüks kerül utolsóként a szovjet csapatok kezére. Néhány órával korábban esik el a szintén különálló Szentimre-telep és Rábfüzes hegyközség.
3. -1945. április 12. A Pinkamindszenhez tartozó Dénes-, majd Kapuy-major szovjet birtokbavételével Magyarország mai határain belül véget érnek a harci cselekmények³.

Új korszak veszi kezdetét a magyar történelemben.

6. Felhasznált irodalom:

1. Tóth Sándor: A Szovjet Hadsereg felszabadító harcai Magyarországon Zrínyi, Bp.1965
2. Zalka Miklós: Roham 03.30-kor Kozmosz Könyvek, 1975
3. Nagysimonyi 2000. Helytörténeti kiadvány (kivonatok a készülő monográfiából)
4. A II. világháború nagylexikon (CD-ROM)
5. C. Harrach Erzsébet – Kiss Gyula: Vasi műemlékek Szombathely, 1983.
6. A magyarok krónikája Szerk.: Glatz Ferenc Magyar Könyvklub, 2000., Bp.Officina Nova Kiadó
7. Szüleim, és mások visszaemlékezései.

A háború orosz harcjárműve, a T-34-es Nemesmedvesen.

Írta, és minden szerzői jog fenntartásával a NAGYSIMONYI HÍRMONDÓBAN közreadja a II. világháború lezárásának 70. évfordulóján:

© *Ködös Endre Levente - tanár, Zrínyi Ilona Általános Iskola, Dorog*

(Képekkel és végjegyzet kiegészítésekkel ellátta: *Szabó László*)

Végjegyzetek:

1. Az akkor élő nagysimonyiak még mindig eleven szemtanúi annak, hogy Bécsújhely gyakori bombázásai után nem a nap, hanem a gyújtóbombákkal támadott égő város lángsugarai festették vörösre esténként az ég sötétjét.

2. Dr. Borsa Pál egykori községi orvos nevét méltatlanul elfeledte az utókor emlékezete. A legidősebbek még ma is emlékeznek rá, de neve nincs feltüntetve az 1990. év december 9-én felavatott emlékoszlopon. E kései visszatekintés neki is emléket állít.

Fénykép 1939-ből:

Dr. Borsa Pál
községi orvos

3. Megjegyzés: A háború itt tulajdonképpen még április hónapban sem ért véget, ugyanis az egykori védvonal (*Pinkamindszent-Körmend-Szentgotthárd*) mögötti környéken élő falusiak elmondják, hogy az erdőkben még egész május hónapban is lövöldözések és gyakori fegyver-ropogások hangjait lehetett hallani.

A méltán rettegett, közel 70 tonnás Királytigris.

*Csak a természet tudta legyőzni.
1945 év tavaszán volt amelyik a lövegtoronyig süllyedt a sárba.*